

Studia Bezpieczeństwa Narodowego
Zeszyt 20 (2021)
ISSN 1508-5430, s. 47-64
DOI: 10.37055/sbn/146283

Instytut Bezpieczeństwa i Obronności
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna
w Warszawie

National Security Studies
Volume 20 (2021)
ISSN 1508-5430, pp. 47-64
DOI: 10.37055/sbn/146283

Institute of Security and Defense
Faculty of Security, Logistics and Management
Military University of Technology
in Warsaw

POTĘGA I ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W KONTEKŚCIE EKSPANSYJNEJ POLITYKI FEDERACJI ROSYJSKIEJ

THE POWER AND THREATS TO THE SECURITY OF THE REPUBLIC OF POLAND IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN FEDERATION'S EXPANSION POLICY

por. mgr inż. Mateusz Chudoba

1. Warszawska Brygada Pancerna

Lt MSc. Mateusz Chudoba

1st Warsaw Armoured Brigade

Abstrakt. W artykule przedstawiono ekspansyjne działania Federacji Rosyjskiej po 1991 r., ich wpływ na postrzeganie środowiska bezpieczeństwa przez Rzeczpospolitą Polską oraz wykonano analizę potęgi Polski, Rosji oraz wybranych państw Europy, których interesy mogą spowodować wzajemną antagonizację lub współpracę w jej wschodniej części. Należą do nich Ukraina, Niemcy, Szwecja, Finlandia i Turcja. Celem polityki Kremla jest zburzenie dotychczasowego porządku międzynarodowego, co powoduje wzrost napięcia w krajach ościennych, które czują się zagrożone, będąc potencjalnym obiektem kolejnej agresji. Wykonane badanie potęgi ukazało znaczącą dysproporcję siły pomiędzy Polską a Rosją na korzyść tej drugiej. W związku z tym, można postawić tezę, że polityka Federacji Rosyjskiej stanowi istotne zagrożenie dla interesów państwa polskiego, a dysproporcja potęg może być równoważona poprzez współpracę międzynarodową i zawiązywanie sojuszy wielo- lub bilateralnych z poszczególnymi podmiotami państwowymi. Celem artykułu jest potwierdzenie czy potęga potencjalnego sojuszu jest wystarczająca do przeciwdziałania polityce Kremla. Metodami badawczymi zastosowanymi w pracy są: obserwacja, badanie dokumentów oraz analiza i konstrukcja logiczna. Artykuł nawiązuje do paradygmatu Carla Jean'a, że geopolityka jest metodą rozumowania służącą konceptualizacji przestrzeni w wymiarach materialnych i niematerialnych, w celu poddania analizie sytuacji międzynarodowej oraz wyodrębnienia możliwości, celów i polityki jak również, koncepcji Roberta Kagana dotyczącej lekceważenia odradzającej się potęgi Rosji.

Słowa kluczowe: potęga, bezpieczeństwo, geopolityka, Rzeczpospolita Polska, Federacja Rosyjska

Abstract. The article presents the expansionary activities of the Russian Federation after 1991, their impact on the perception of the security environment by the Republic of Poland, and analyzes the power of Poland, Russia and selected European countries, whose interests may cause mutual antagonization or cooperation in its eastern part. These include Ukraine, Germany, Sweden, Finland and Turkey. The goal of the Kremlin's policy is to destroy the existing international order, which causes increased tensions in neighbouring countries, which feel threatened by being a potential target of further aggression. Moreover, the power survey performed showed a significant power disproportion between Poland and Russia in favour of the latter. Therefore, it can be argued that the policy of the Russian Federation poses a significant threat to the interests of the Polish state, and the disproportion of powers may be balanced by international cooperation and the establishment of multi- or bilateral alliances with individual state entities. The aim of the study, therefore, is to confirm whether the power of the potential alliance is sufficient to counteract the Kremlin's policy. The research methods used in the work are observation, examination of documents as well as analysis and logical construction. The article refers to the Carl Jean paradigm that geopolitics is a method of reasoning used to conceptualize space in material and non-material dimensions, in order to analyze the international situation and to distinguish possibilities, goals and policies, as well as Robert Kagan's concept of disregarding the resurgent power of Russia.

Keywords: power, security, geopolitics, the Republic of Poland, the Russian Federation

Wstęp

Współcześnie architektura bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej oparta głównie na zaangażowaniu w sojusz Północnoatlantycki i Unię Europejską, stoi w obliczu największych wyzwań od czasu rozpadu ZSRR. Zmieniająca się sytuacja polityczno-militarna związana z polityką Federacji Rosyjskiej stanowi rzeczywiste zagrożenie dla interesów państwa polskiego i w najbliższej przyszłości fakt ten pozostanie niezmienny. Potwierdza to udział Rosji w kolejnych konfliktach, gdzie sprawdza swoje możliwości, analizuje przebieg modernizacji oraz aktualność doktryn użycia swoich sił. Sytuacje opisywane powyżej implikują nowe wyzwania w zakresie bezpieczeństwa państwa polskiego oraz determinują konieczność poszukiwania potencjalnych rozwiązań. Jednym z nich jest zwiększanie współpracy wojskowej z państwami o zbliżonych interesach. Z tego względu, została wysunięta następująca hipoteza badawcza:

Autor przypuszcza, że ekspansyjna polityka Federacji Rosyjskiej stanowi największe zagrożenie dla interesów państwa polskiego, a dysproporcja potęg może być równoważona poprzez współpracę międzynarodową.

W artykule zastosowano następujące metody badawcze (Apanowicz 2002, s. 61-77):

- **obserwacyjną** – rejestrowanie występujących faktów i ujmowanie ich we wzajemnych związkach i zależnościach, pozwalając na zawężenie problematyki w badanej kwestii;
- **badania dokumentów** – metoda polega na zbieraniu, selekcji, opisie i naukowej interpretacji danych pozyskanych z danego dokumentu;
- **analizy i konstrukcji logicznej** – problem badawczy został podzielony na poszczególne czynniki a każdy z nich został poddany indywidualnej analizie.

Następnie w rezultacie konstrukcji logicznej otrzymano połączone wyniki badania, pozwalające na znalezienie optymalnego rozwiązania danego problemu badawczego.

W celu zapewnienia prawidłowego zrozumienia opisywanych w pracy aspektów, należy doprecyzować znaczenie używanej terminologii:

- Ład międzynarodowy – wynik, wypadkowa stanu stosunków między państwami, a szczególnie między mocarstwami. Zasadniczym elementem jest stan równowagi sił (Zdrowski 2008, s. 69).
- Koncert mocarstw – ład, w którym dominujące mocarstwa dążą do zachowania równowagi tak, aby żadne z nich nie osiągnęło hegemonii (Kissinger 2019, s. 82-108).
- Cel strategiczny – określony podmiotowo i przedmiotowo przyszły, pożądany przez organizację stan rzeczy, będący rezultatem interakcji aprobowanych przez większość jej członków co do interesów uznawanych za mających istotne znaczenie w odniesionych do warunków występujących w otoczeniu, przewidywany do osiągnięcia w dłuższej perspektywie czasowej (Zdrowski 2008, s. 25).
- Wojny zastępcze – wojny, w których strony nie rozstrzygają sporów na własnym terenie, ale zastępczo na obszarach państw trzecich.
- Środowisko bezpieczeństwa - to innymi słowy wszelkie, zewnętrzne i wewnętrzne, militarne i niemilitarne warunki bezpieczeństwa, warunki realizacji interesów danego podmiotu w dziedzinie bezpieczeństwa i osiągnięcia ustalonych przezeń celów w tym zakresie (Koziej 2010, s. 4).
- Pułapka Tukidydesa – mechanizm napięcia rywalizacyjno-decyzyjnego pomiędzy dotychczasowym hegemonem a rosnącym mu konkurentem (Bartosiak 2020).
- Potęga państwa – wszelkie środki stanowiące o sile państwa w wymiarze polityczno-militarnym, ekonomicznym, przestrzennym, demograficznym i technologicznym, które w danym czasie stanowią wyznacznik potęgi (Zdrowski 2008, s. 104).
- Geostrategia – „badania środowiska geograficznego pod kątem potrzeb prowadzenia wojny” (Skrzyp 1998, s. 6).
- Ponieważ w historiografii nie występują pojęcia „Europa Środkowa” i „Europa Środkowo-Wschodnia” jako jednoznacznie określone przestrzenie geograficzne (Cobel-Tokarska 2015, s. 172-174), w pracy przyjęto, że jako Europa Środkowo-Wschodnia będzie rozumiany obszar zgodny z koncepcją Zbigniewa Lacha, czyli: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry, Litwa, Łotwa, Estonia, Białoruś, Ukraina, Mołdawia, Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Macedonia, Serbia, Kosowo, Albania, Bułgaria oraz Rumunia (Lach 2014, s. 20).

Praca nawiązuje do paradygmatu Carla Jean'a, że geopolityka jest metodą rozumowania służącą konceptualizacji przestrzeni w wymiarach materialnych i niematerialnych, w celu poddania analizie sytuacji międzynarodowej oraz wyodrębnienia możliwości, celów i polityki jak również, koncepcji Roberta Kagana dotyczącej lekceważenia odradzającej się potęgi Rosji (Sykulski 2014, s. 24 i 85).

Ekspansyjne działania Federacji Rosyjskiej po 1991 roku

Od zakończenia zimnej wojny, państwa szerokokorozumianego Zachodu i ich społeczeństwa uznały, że wypracowany ład światowy i pokój jest wieczny. Myślenie to zostało skonceptualizowane w książce Francisca Fukuyamy „The end of history and the last man” gdzie, zdaniem autora, świat osiągnął koniec ideologicznej ewolucji ludzkości poprzez ustanowienie zachodniej liberalnej demokracji jako ostatecznej formy ludzkich rządów (Fukuyama 2000). W następstwie tych rozważań, państwa NATO konsekwentnie zmniejszały swoje wydatki na zbrojenia, inwestując zaoszczędzone pieniądze w inne gałęzie swoich gospodarek. W latach 2009-2014 poziom ten został obniżony w sojuszu średnio o 13% (Roslan 2015, s. 66). Całkowicie inaczej od momentu upadku muru berlińskiego postępuje Rosja, która w relatywnie krótkiej chwili utraciła dominujące wpływy na obszarach, na których była obecna i o które walczyła od XVII wieku. Ponadto, duża część państw Układu Warszawskiego i byłego ZSRR przyłączała się bądź rozważała przyłączenie do NATO, w związku z czym, w narodzie rosyjskim pojawiło się przekonanie o „oblężonej twierdzy” własnego państwa. Uczucie to, dodatkowo spotęgowane imperialnym myśleniem o specjalnej roli Rosji na świecie, przyczyniło się do ponownej militaryzacji państwa i pełnienia przez niego jedynie funkcji usługowej dla własnych sił zbrojnych (Śmigielski 2006). Pierwszym krokiem na drodze powrotu do odgrywania bardziej znaczącej roli na arenie międzynarodowej było podpisanie Memorandum Budapesztańskiego o Gwarrantach Bezpieczeństwa, na mocy którego Federacja Rosyjska skutecznie uzyskała wyłączność na dysponowanie bronią jądrową pozostałą po Związku Radzieckim (Malon 1995). Następnym etapem było militarne zaangażowanie w rejonie Kaukazu, dwie wojny w Czeczenii, wojna w Osetii Południowej i Abchazji, interwencja w Górskim Karabachu oraz udział w wojnie domowej w Mołdawii. Miało to na celu zapewnić korzyści polityczne dla władzy na Kremlu, ustabilizować ważne regiony, a co najważniejsze, zapewnić rządzącym korzystną opinie publiczną – została do tego wykorzystana niezawodna rosyjska machina propagandowa i przytoczyła słynne pojęcie wojny „o dusze narodów” (Sykulski 2015, s. 103-112), której głównym celem nie jest zajęcie terytorium z jego zasobami a opanowanie świadomości społeczeństw. Kolejnym potwierdzeniem bezkompromisowości w prowadzeniu działań w uznanych przez siebie strefach wpływu oraz dominacji Moskwy w rejonie Kaukazu była 5-dniowa wojna rosyjsko-gruzińska trwająca od 7 do 12 sierpnia

2008 r. Bezpośrednim asumptem do wybuchu tego konfliktu było między innymi referendum narodowe, w którym 60% Gruzinów wyraziło poparcie na przyłączenie do NATO (Brązkiewicz 2010, s. 95). Aktualnie wiadomo, że rozpoczęcie działań wojennych zostało poprzedzone specjalnymi, wielomiesięcznymi oraz dobrze zakamuflowanymi przygotowaniem, które miały na celu stworzenie odpowiedniej propagandy i zmiękczenie software'u przeciwnika, takimi jak: manewry wojskowe „Kaukaz 2008”, ataki cybernetyczne na serwery rządowe Gruzji z serwerów rosyjskich, pobyt rosyjskich dziennikarzy na spornym terenie czy dyslokacja wojsk rosyjskich na sporny obszar (Roslan 2015, s. 69). Konflikt ten ujawnił prawdziwe cele strategiczne Kremla, czyli umocnienie strefy wpływu w rejonie oraz pokazał, że jakkolwiek ingerencja zachodniego kraju odbierana będzie jako agresywne działanie wobec Moskwy. Ponadto potwierdził, że Rosja w czasie realizacji swoich interesów narodowych nie będzie zainteresowana uzasadnianiem swojego postępowania przed opinią międzynarodową. Następnym krokiem było wygłoszenie przez prezydenta Miedwiediewa pięciu zasad polityki zagranicznej:

1. prawo międzynarodowe – jako podstawa stosunków z zagranicą;
2. stworzenie wielobiegunowego ładu międzynarodowego – koncertu mocarstw;
3. gotowość do rozwoju przyjaznych stosunków z innymi państwami;
4. wolę zdecydowanej obrony swoich obywateli i interesów za granicą;
5. rozwój przyjaznych stosunków z państwami leżącymi na obszarach, w których Rosja ma uprzywilejowane interesy (OSW 2008, s. 13).

Zarówno z perspektywy militarnej, jak i politycznej konflikt zakończył się zdecydowanym zwycięstwem Federacji Rosyjskiej. Analiza wojny rosyjsko-gruzińskiej przeprowadzona w środowisku polityczno-wojskowym, wykazała, że działania bojowe były prowadzone z dużymi trudnościami, a armia poniosła nieproporcjonalnie duże straty w stosunku do potencjału przeciwnika (Barbanov 2010). Na podstawie wniosków z analizy rozpoczęto w 2008 roku reformę rosyjskich sił zbrojnych, tak aby dostosować jej struktury i możliwości do wyzwań współczesnego pola walki. Zmiany polityczno-militarne zostały doprecyzowane w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej podpisanej w 2009 roku oraz w Doktrynie Wojennej w 2010 roku. Oba dokumenty jednoznacznie wskazywały jako głównego przeciwnika oraz główne źródło zagrożeń Sojusz Północnoatlantyczny oraz określały kierunki rozwoju sił zbrojnych. Co więcej, w doktrynie wskazano rolę siły wojskowej w umacnianiu przez Rosję swojej strefy wpływów w państwach byłego ZSRR (OSW 2010). Najważniejszym założeniem reformy jest zmiana charakteru armii z tradycyjnej, poborowej armii masowej w mniejszą, mobilną, elastyczną i nowoczesną siłę zbrojną, ponieważ zauważono na Kremlu, że ogromna ilość ludzi i sprzętu nie balansuje wystarczająco niskiej ich jakości (Cieślak i Roslan 2012, s. 187-200). Ponadto wszystkie jednostki zostały przeformowane w jednostki stałej gotowości bojowej z czasem osiągnięcia gotowości do podjęcia działań od jednej do

sześciu godzin oraz zostały ukompletowane i wyposażone na czas „W”. W praktyce oznacza to, że Rosja jest w stanie reagować niemal natychmiastowo całością swoich sił zbrojnych co jednak przekłada się na zwiększenie kosztów utrzymania wojska. Dla Polski głównym wnioskiem płynącym z transformacji SZ FR jest fakt, że są one przygotowywane do wojen lokalnych i ograniczonych, takich jak wojny „o dusze narodów”, a nie do globalnego konfliktu konwencjonalnego o dużej skali.

Po wojnie w Osetii Południowej Zachód pozostał bierny na działania Federacji Rosyjskiej i wyraził tylko słowną dezaprobatę, co w konsekwencji przyczyniło się do przeprowadzenia przez Rosjan jednej z najlepiej przygotowanych i skrytych operacji ukrytej pod hasłem niesienia pomocy humanitarnej dla rodaków, czyli aneksji Krymu i wschodniej Ukrainy w 2014 roku. Jest to już trzecia wojna „o dusze narodów” i jak można zauważyć jest to niezwykle skuteczna metoda do realizacji interesów rosyjskich w państwach ościennych. Trzy dni po zakończeniu Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Soczi na półwysep krymski zostały przerzucone nieoznakowane siły samoobrony, które miały za zadanie zablokować i przejąć budynki krymskiego rządu oraz ukraińskich baz i obiektów wojskowych. Po zrealizowaniu założeń i przejściu lotnisk, samozwańcze władze Krymu zadeklarowały niepodległość i przeprowadziły referendum w sprawie przyłączenia półwyspu do Rosji. Na uwagę zasługuje fakt, że w okresie zmiany władzy centralnej i wynikającej z tego chwilowej dezorganizacji aparatu państwowego do destabilizacji państwa wystarczą niewielkie i dobrze wyszkolone pododdziały wojsk specjalnych lub organizacji paramilitarnych. W związku z tym, że są one nieoznakowane to mogą bardzo sprawnie i skrycie pojawiać się i znikać w niewralgicznych miejscach oraz stanowić podstawę do organizowania sił rewolucyjnych (Wrzosek 2014, s. 12). Następnym krokiem, po aneksji Krymu, było wykorzystanie zbliżonego scenariusza do zajęcia wschodniej Ukrainy, ustanowienia tam separatystycznych republik oraz umocnienia na tym obszarze rosyjskiej strefy wpływów. Oprócz działań militarnych Kreml wykorzystywał do osiągnięcia celu działania propagandowe, działania psychologiczne oraz dyplomację. Tym razem jednak Zachód zareagował bardziej stanowczo poprzez nałożenie sankcji na Rosję, obejmujących między innymi wykluczenie FR z grupy G-8 czy odmówienie członkostwa w OECD (Joks, 2017, s. 18). Po zawieszeniu broni między Ukrainą a separatystami, Federacja Rosyjska znowelizowała swoją Doktrynę Wojenną w grudniu 2014 roku. Tak samo jak poprzednie dokumenty jako najważniejsze zewnętrzne niebezpieczeństwo wojenne zostało przedstawione zwiększenie potencjału militarnego NATO i przybliżenie jego sił i środków wojskowych do granic Rosji poprzez rozszerzanie sojuszu o kolejne kraje (Madej i Świeżak 2020).

Kolejnym sprawdzianem dla reformy sił zbrojnych było wsparcie militarne Syrii w wojnie domowej. W czasie operacji Rosja zademonstrowała swoje możliwości w czasie prowadzenia działań kinetycznych na duże odległości nie tylko przy użyciu sił lądowych. Zostały zorganizowane dwie bazy wojskowe – Latakia i Tartus, które zostały obsadzone dwiema batalionowymi grupami taktycznymi (bgt) i wyposażono

je w sprzęt antydostępowy działający w przestrzeni powietrznej, morskiej i lądowej. Ponadto interwencja pokazała prawidłowe zgrywanie i podział odpowiedzialności systemów rozpoznania, rażenia i dowodzenia na i między szczeblami – taktycznym, operacyjnym i strategicznym. Warty podkreślenia jest fakt, że Federacja Rosyjska potrafi utrzymywać tzw. „bąble A2/AD” w wymiarze operacyjnym i taktycznym wokół opanowanego rejonu oraz możliwość prowadzenia walki bez kontaktu wojsk (Michalski 2019, s. 12-13).

Wpływ polityki Federacji Rosyjskiej na postrzeganie środowiska bezpieczeństwa przez Rzeczpospolitą Polską

Opisane działania ośrodka siły na Kremlu były bezpośrednią przyczyną do zainicjowania w Polsce Strategicznego Przeglądu Obronnego 2016 (MON 2016, s. 2). Wnioski z przeglądu były podstawą do zaprojektowania przez Ministerstwo Obrony Narodowej Koncepcji Obronnej Rzeczypospolitej Polskiej. Jawna część dokumentu składa się z dwóch rozdziałów i przeznaczona jest do użytku publicznego. W pierwszej części opisywane jest środowisko bezpieczeństwa RP dzisiaj i w perspektywie 15 lat, natomiast w drugiej przedstawiono wizję polskiej obronności w 2032 roku (MON 2017, s. 3). Ówczesny Minister Obrony Narodowej we wstępie stwierdził, że „Strategiczna analiza położenia Polski dała jasny wniosek: skala zagrożeń wynikających z agresywnej polityki Rosji nie była dotychczas właściwie oszacowana” (MON 2017, s. 6).

W ujęciu globalnym w koncepcji opisano zmiany kulturowe, technologiczne, gospodarcze, polityczne i społeczne, z zaznaczeniem, że tempo tych zmian jest najszybsze od momentu upadku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (MON 2017, s. 18). Dokument przedstawia następujące trendy w sytuacji międzynarodowej: konflikt interesów między systemem globalizacji a państwami narodowymi, kwestionowanie dotychczasowego ładu międzynarodowego (w takich sytuacjach bardzo często można zaobserwować wzrost ambicji imperialnych dawnych potęg) oraz wykorzystywanie stowarzyszeń ponadnarodowych (jak np. ruchy społeczne, organizacje pozarządowe, etc.) przez podmioty państwowe do realizowania założeń swojej polityki.

W pierwszym paragrafie jako **główne zagrożenie dla państw Europy Środkowo-Wschodniej oraz byłych republik ZSRR opisywane jest postępowanie i polityka Federacji Rosyjskiej**. Pomimo defensywnego charakteru działań NATO, Rosja otwarcie uznaje sojusz za swoje główne zagrożenie, co potwierdza fakt ciągłego wzrostu wydatków na cele wojskowe, w tym na modernizację techniczną SZ FR. Koncepcja zakłada, że agresywna polityka zagraniczna Moskwy zostanie utrzymana do 2032 roku, a jej celem jest powrót do ładu międzynarodowego zwanego koncertem mocarstw.

Niemniej jednak, Polska nie jest jedynym państwem, które stara się przeciwdziałać rosnącemu potencjałowi FR. USA ciągle wzmacniają swoje siły na wschodniej flance NATO, a Unia Europejska (UE) w dalszym ciągu podtrzymuje sankcje wobec Rosji. Koncepcja przypomina ostatnie sytuacje, w których Federacja Rosyjska użyła swoich wojsk do wymuszenia zakładanych celów politycznych. Na tej podstawie stwierdzono, że Rosja jest zdolna do destabilizacji ościennych państw, łamania prawa międzynarodowego, wywoływania konfliktów, w które będą zaangażowane państwa NATO oraz do wszczynania tzw. wojen zastępczych (ang. proxy wars) w różnych częściach globu. Co więcej, od momentu rozpoczęcia szeroko zakrojonych reform wojskowych, FR nieustannie zwiększa swoje wydatki na zbrojenia oraz militaryzuje swoje społeczeństwo. Wszystkie ww. działania determinują wysoki poziom niepokoju w zagrożonych państwach, w skład których wchodzi Rzeczypospolita Polska. Poprzez akcje wojsk specjalnych, ataki w cyberprzestrzeni lub groźby użycia taktycznych ładunków nuklearnych, Moskwa zmniejsza różnicę potencjałów w odniesieniu do Sojuszu Północnoatlantyckiego, co stanowi największe zagrożenie dla dotychczasowego ładu międzynarodowego (MON 2017, s. 23-24).

Kolejnym przytoczonym zagrożeniem jest szeroko rozumiane niestabilne sąsiedztwo wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego. W tej części również, głównym sprawcą i źródłem problemów są poczynania Federacji Rosyjskiej. Jest to szczególnie zauważalne w krajach byłego Związku Radzieckiego, gdzie wpływy spadkobiercy tego mocarstwa są największe. Destabilizacja ww. państw odbywa się poprzez:

- podsycanie konfliktów politycznych,
- korupcję elit,
- uzyskiwanie kontroli nad strukturami państwowymi.

Podstawą bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polski, według KO RP, jest bycie pełnoprawnym członkiem NATO, natomiast rozwój i dobrobyt zapewnia udział w gospodarczej potędze Unii Europejskiej. W następnych 15 latach organizacje te będą ewoluować, w związku z czym, Polska musi współpracować przy zmianach, a nie być tylko biernym obserwatorem. Po upadku ZSRR, Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego zwróciła się w stronę operacji militarnych poza obszarem sojuszu. Obecnie NATO musi zredefiniować swoją politykę i przypomnieć sobie zagadnienia związane z odstraszeniem i obroną kolektywną, czyli sprawami do jakich został stworzony.

Koncepcja podkreśla, że kluczową sprawą będzie opracowanie wspólnego stanowiska w razie wybuchu konfliktu w pobliżu granic sojuszu, co obecnie nie jest czymś oczywistym, zważywszy na konfrontacje na Ukrainie i postawę niektórych członków NATO. Również Unia Europejska będzie w następnych latach podlegać gruntownym zmianom, między innymi w sektorze bezpieczeństwa, które nie powinny być konkurencją dla działań NATO, a wręcz przeciwnie, stanowić ich uzupełnienie. Wpływ na losy obu formacji, oprócz problemów wewnętrznych w państwach członkowskich, będzie miało również postępowanie podmiotów zewnętrznych, zwłaszcza

działania Federacji Rosyjskiej. Dążą one do osłabienia kooperacji transatlantyckiej i zmniejszenia oddziaływania wpływów USA w Europie. Wyraźnym symptomem zmian w układzie międzynarodowym jest tzw. „Brexit” (Niedziński 2020), co z jednej strony podważa jednolitość ww. struktur i ukazuje rozbieżność interesów między poszczególnymi członkami, a z drugiej, jest okazją do rzeczywistego umocnienia pozycji Rzeczypospolitej Polski w UE i NATO (MON 2017, s. 30-32).

Potwierdzeniem wpływu polityki Rosji na postrzeganie środowiska bezpieczeństwa przez Polskę są zapisy zawarte w najważniejszym dokumencie strategicznym dotyczącym tego obszaru, czyli „Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej” (BBN 2020). Został on zatwierdzony w maju 2020 roku w celu dostosowania polityki do zmieniających się wymogów związanych z środowiskiem bezpieczeństwa. Opracowana strategia jest jednym z elementów mającym zapobiegać nowopowstałym zagrożeniom, jak również, zapewniać dalsze wzmocnienie pozycji państwa Polskiego na arenie międzynarodowej oraz bezpieczeństwo obywateli. W dokumencie została przedstawiona kompleksowa wizja takiego systemu oraz zostały zdefiniowane interesy narodowe i cele strategiczne. Koncepcja Obronna RP, stanowi uzupełnienie strategii bezpieczeństwa w obszarze rozwoju Sił Zbrojnych i systemu obronnego państwa. Charakterystyka środowiska bezpieczeństwa w obu dokumentach jest zbieżna i przedstawia w większości te same problemy:

1. **Największym zagrożeniem dla interesów państwa polskiego jest ekspansyjna polityka Rosji oraz niestabilność i działania na Ukrainie** – SBN RP nie porusza problemu związanego z działalnością polityczną Białorusi.
2. Rozwarstwienie interesów poszczególnych państw w zmieniających się strukturach europejskich i transatlantyckich.
3. Konflikty regionalne w południowym sąsiedztwie Europy i terroryzm.
4. Rywalizacja strategiczna między USA i ChRL – możliwość wystąpienia tzw. „Pułapki Tukidydesa” (Tukidydes 2004), czyli sytuacji, w której istnieje tylko jedno dominujące państwo, a pojawia się konkurencyjny, gwałtownie rosnący podmiot, który może zagrozić pozycji i interesom dotychczasowego hegemonu.
5. Działania poniżej progu wojny, rozwój nowych technologii, działania w cyberprzestrzeni oraz w kosmosie – jako potencjalne środowiska konfrontacji.
6. Konieczność dywersyfikacji dostawców surowców energetycznych oraz poprawy stanu infrastruktury elektro-energetycznej i przesyłu paliw.
7. Problemy gospodarcze: wymagane wprowadzenie nowych systemów nadzoru nad rynkami finansowymi, brak zastępowalności pokoleń, następstwa pandemii koronawirusa SARS-CoV-2.
8. Zagrożenia ochrony środowiska (susze, powodzie, smog) oraz ochrony zdrowia (choroby cywilizacyjne).
9. Konieczność poprawy działania systemu zarządzania bezpieczeństwem narodowym.

W najbliższej przyszłości Polska, oprócz ww. problemów, musi dodatkowo mierzyć się z narastającą konkurencją na rynkach międzynarodowych spowodowaną rozszerzającą się globalizacją. W związku z tym, muszą być prowadzone działania mające na celu określenie nisz i obszarów, w których, polski przemysł i nauka mogą poszczycić się korzystniejszymi i innowacyjnymi rozwiązaniami. Silna i stabilna gospodarka państwa przełoży się na możliwość stworzenia silnego potencjału obronnego, a co za tym idzie na wzrost odporności kraju na nadchodzące zagrożenia.

Kolejnym aspektem realnie wpływającym na bezpieczeństwo Polski jest uczestnictwo w Sojuszu Północnoatlantyckim i Unii Europejskiej. Dodatkowo, w ostatnich latach poprzez umowy bilateralne, nastąpił znaczący rozwój partnerstwa strategicznego ze Stanami Zjednoczonymi oraz została pogłębiona współpraca z państwami środkowo-wschodniej Europy (Inicjatywa Trójmorza, Grupa Wyszehradzka). Niemniej jednak, zobowiązania te mogą okazać się niewystarczające w nadchodzących próbach burzenia dotychczasowego porządku światowego i dążeniu przez niektóre państwa do ładu zwanego koncertem mocarstw.

Analiza potęgi Polski, Rosji oraz wybranych państw Europy

Badania potęgi państw Europy Środkowo-Wschodniej przeprowadzone przez Z. Lacha potwierdziły, że zgodnie z przyjętym przez niego modelem rangowo-wagowym największą siłą na tym obszarze dysponuje Rzeczpospolita Polska i znacząco przewyższa drugą w kolejności Ukrainę, co zostało przedstawione na rysunku 1. W związku z tym, do dalszych porównań z całego obszaru wybrane zostały dwa ww. państwa. Ponadto, aby dokładniej przedstawić siłę i potencjał sąsiedztwa Polski do dalszych analiz wybrano jeszcze Rosję, Niemcy, Szwecję, Finlandię i Turcję. Są to państwa, których interesy mogą spowodować wzajemną antagonizację lub współpracę we wschodniej części Europy.

Do porównania ich siły autor zastosował metodę rangowo-wagową zwaną analizą wielozmienną, a wybranymi do oceny czynnikami są: powierzchnia terytorium, liczba ludności, PKB per capita, samowystarczalność, czyli stosunek produkcji gazu ziemnego i ropy naftowej do ich zużycia, wielkość eksportu, produkcja energii elektrycznej, wydatki wojskowe, długość linii kolejowych (Antczak-Barzan 2015, s. 28).

Potęgą (P) państwa będzie obliczana ze wzoru:

$$P_{j=1}^k = \frac{\sum_{i=1}^{i=n} R_i \cdot W_i}{\sum_{i=1}^{i=n} W_i} \quad (1)$$

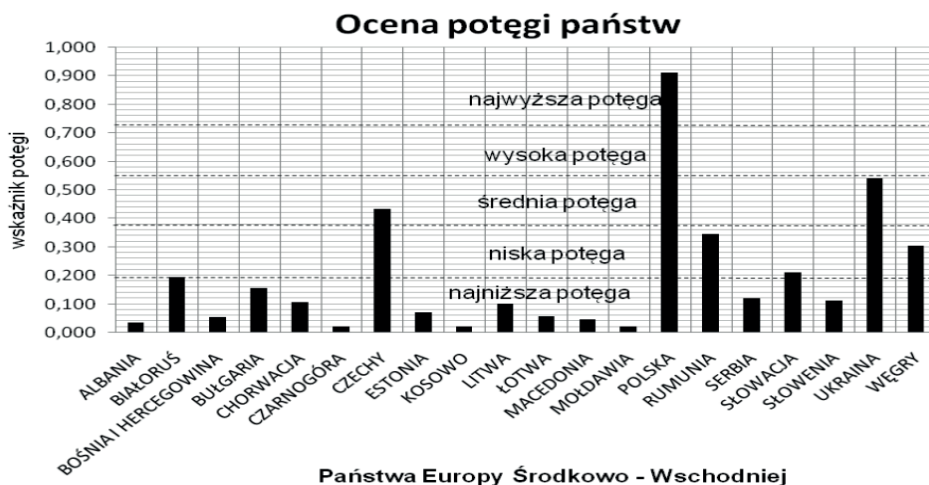
gdzie:

R_i – ranga i-tego wskaźnika $R_i = \frac{L_i^k}{L_i^{maks}}$;

W_i – waga i-tego wskaźnika;

L_i^k – wartość wskaźnika dla kraju;

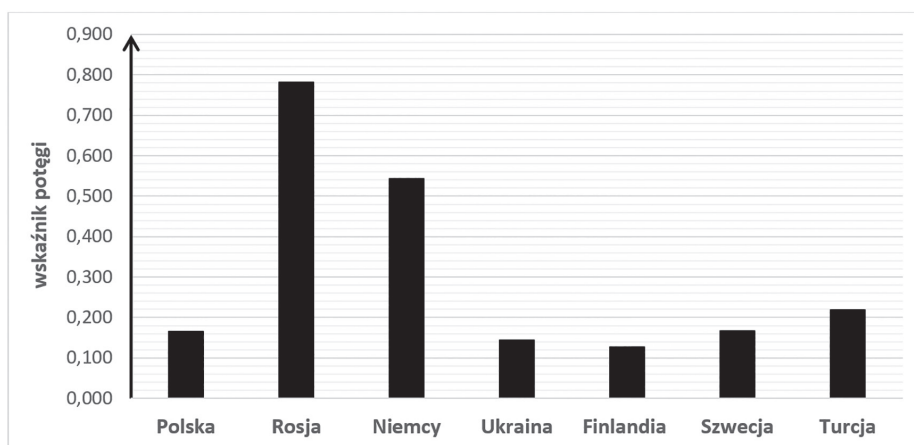
L_i^{maks} – największa wartość wskaźnika w zbiorze państw.

Rys. 1. Ocena potęgi państw Europy Środkowowschodniej według Z. Lacha

Źródło: Z. Lach, *Polska geopolityka w wymiarze subregionalnym*, Przegląd Geopolityczny t. 7, Częstochowa 2014, s. 25

Wszystkie dane wraz z obliczonym wskaźnikiem potęgi przedstawia tabela numer 1. W zastosowanej metodzie obliczania potęgi słabym punktem jest subiektywny wybór wag i dobór wskaźników. W związku z tym, autor użył ww. danych w oparciu o przedmiotową analizę literatury (Sułek 2011; Nye 1990; Sułek 2020; Lach i Skrzyp 2007). Otrzymane wyniki, przedstawione na rysunku 2, jednoznacznie pokazują położenie geopolityczne Rzeczypospolitej Polski w stosunku do jej najbliższego otoczenia. Wykres wyraźnie przedstawia dysproporcję „potęg” między Federacją Rosyjską i Niemcami a pozostałymi analizowanymi państwami – w kolejności Turcja, Szwecja, Polska, Ukraina i ostatnia Finlandia.

Rys. 2. Ocena potęgi wybranych państw
Źródło: Opracowanie własne

Niemniej jednak, nie należy odczytywać tych liczb w oderwaniu od rzeczywistości, w której występują różne czynniki wpływające na pogłębienie lub zmniejszenie asymetrii. Na przykład, Polska, w przeciwieństwie do Rosji, całą swoją uwagę strategiczną skupia na działaniach na kierunku wschodnim, natomiast Kreml musi dywersyfikować swój potencjał na kierunkach: chińskim, arktycznym, zachodnim, bliskowschodnim, kaukaskim oraz środkowozjatyckim, co znacząco wpływa na możliwości oddziaływania potęgi. Ponadto, z analizowanych państw Polska, Niemcy i Turcja są członkami sojuszu NATO, Finlandia i Szwecja od lat współpracuje z sojuszem a Ukraina wykazuje chęć do pogłębiania z nim kooperacji co summa summarum może stanowić rzeczywistą przeciwwagę do przeważającej siły Federacji Rosyjskiej we wschodniej Europie. Z drugiej strony, w ostatnich latach Rosja z sukcesem przeprowadziła wiele akcji militarnych odzyskując utracone po rozpadzie ZSRR tereny i wpływy w państwach ościennych, co potwierdza utrzymanie jej potencjału do narzucania swojej woli innym podmiotom.

Tabela 1. Matryca analizy potęg wybranych państw

Państwo	Powierzchnia [tys. km ²]	Liczba ludności [mln]	PKB [mld \$]	PKB per capita [tys. \$]	Gaz ziemny [produkcja/ zużycie]	Produkcja energii elektrycznej [TWh]	Wielkość eksportu [mld \$]	Ropa naftowa [produkcja/ zużycie]	Wydatki wojskowe [mln \$]	Długość linii kolejowych [tys. km]	Wskaźnik potęgi
	licznik	licznik	licznik	licznik	licznik	licznik	licznik	licznik	licznik	licznik	licznik
waga	1,60	1,50	1,80	1,00	0,80	0,50	0,60	0,90	1,30	0,40	
Polska	312	38	585,7	16	0,28	165	262,0	0,04	12,0	19200	0,165
	0,029	0,395	0,267	0,286	0,207	0,080	0,106	0,010	0,248	0,090	
Rosja	17098	143	1658,0	12	1,08	1031	418,8	3,10	63,0	85500	0,782
	1,600	1,500	0,756	0,213	0,800	0,500	0,169	0,900	1,300	0,400	
Niemcy	357	82	3948,0	48	0,18	237	1489,0	0,02	50,0	41315	0,544
	0,033	0,860	1,800	0,884	0,134	0,115	0,600	0,007	1,032	0,193	
Ukraina	603	44	130,8	2982,9	0,65	160	47,0	0,23	5,4	23000	0,144
	0,056	0,459	0,060	0,055	0,482	0,078	0,019	0,066	0,111	0,108	
Finlandia	338	5,6	276,7	50	0,00	68	73,3	0,06	3,2	9216	0,127
	0,032	0,058	0,126	0,915	0,000	0,033	0,030	0,017	0,066	0,043	
Szwecja	450	10	556,1	54	0,00	150	135,0	0,04	6,3	15006	0,167
	0,042	0,107	0,254	1,000	0,000	0,073	0,054	0,011	0,131	0,070	
Turcja	783	84	771,4	9	0,07	300	139,0	0,16	22,0	11000	0,219
	0,073	0,882	0,352	0,168	0,053	0,145	0,056	0,046	0,454	0,051	

Źródło: Opracowanie własne

Wnioski

W artykule przedstawiono politykę Federacji Rosyjskiej po 1991 roku, jej wpływ na środowisko bezpieczeństwa RP oraz dokonano analizy wybranych krajów Europy. Szczególną uwagę zwrócono na opis zagrożeń Państwa Polskiego oraz przedstawienie wynikającej z tego sytuacji geostrategicznej.

1. W momencie rozpadu ZSRR, Rosja utraciła tereny i wpływy na obszarach, na których była obecna i o które walczyła od XVII wieku a niektóre państwa wkrótce zostały członkami sojuszu NATO. Odzyskiwanie wpływów przez Federację Rosyjską, realizowane jest poprzez rewizjonistyczną i ekspansywną politykę, która stosowana była w następujących etapach:
 - podpisanie Memorandum Budapesztańskiego o Gwarancjach Bezpieczeństwa - na wyłączność na dysponowanie bronią jądrową pozostałą po Związku Radzieckim;
 - militarne zaangażowanie w rejonie Kaukazu, m. in. dwie wojny w Czeczenii, wojna w Osetii Południowej i Abchazji, interwencja w Górskim Karabachu;
 - udział w wojnie domowej w Mołdawii;
 - wojna rosyjsko-gruzińska w 2008 r.

Następnym krokiem było rozpoczęcie reformy rosyjskich sił zbrojnych w 2008 roku celem dostosowania struktur i możliwości do wyzwań współczesnego pola walki. Głównym założeniem reformy jest zmiana charakteru armii z tradycyjnej, poborowej armii masowej w mniejszą, mobilną, elastyczną i nowoczesną siłę zbrojną. Najważniejszym wnioskiem płynącym z transformacji jest fakt przygotowywania sił zbrojnych do wojen lokalnych i ograniczonych, a nie do konfliktu konwencjonalnego o dużej skali. Kolejne konflikty były sprawdzianem dla założeń reformy oraz dalszym umacnianiem wpływów w państwach sąsiadujących: wojna w Osetii Południowej, aneksja Krymu, wojna w Donbasie czy wsparcie militarne Syrii w wojnie domowej.

2. Największym zagrożeniem dla interesów RP oraz wyzwaniem dla sił zbrojnych w perspektywie 15 lat jest **mocarstwowa, rewizjonistyczna polityka Federacji Rosyjskiej** potwierdzona działaniami w Gruzji i na wschodniej Ukrainie.
3. Współpraca międzynarodowa jest bardzo ważnym czynnikiem w kontekście bezpieczeństwa. Autor uważa, że w celu przeciwdziałania najważniejszemu zagrożeniu, należy dążyć do wzmożonej współpracy między państwami (nie tylko w ramach NATO), które tak samo uważnie patrzą na postępowanie Kremla i są w podobnym stopniu zagrożone. Wspólne ćwiczenia, procedury działania, wspólne jednostki oraz bilateralne, bądź multilateralne gwarancje

byłyby skutecznym elementem systemu odstraszenia. Państwa te dzielą się na trzy grupy i należą do nich:

- Finlandia, Kraje Bałtyckie, Ukraina, Gruzja i republiki Kaukaskie – jako kraje bezpośrednio zagrożone i potencjalnie najbardziej skłonne do koalicji;
- Szwecja, Rumunia, Turcja – państwa, które mogłyby wspierać działania ograniczające dominację Rosji w regionie;
- Białoruś, Kazachstan – kraje znajdujące się obecnie w strefie wpływów FR, które mogłyby poprzez współpracę w ramach koalicji spróbować przeorientować swoje zależności.

Zawiązanie takiego układu, nawet niepełnego, istotnie ogranicza postępowanie mocarstwowe Rosji praktycznie na wszystkich kierunkach oraz całkowicie uniemożliwia działanie Moskwy na Morzu Bałtyckim i Czarnym.

4. Z perspektywy geostrategicznej, w Europie Środkowowschodniej Polska posiada najwyższą wartość potęgi, wyprzedzając kolejną Ukrainę i Czechy, z tego względu jako potencjalny lider, powinno dążyć do konsolidacji w/w regionu oraz prowadzenia polityki ugruntowującej swoją podmiotowość na arenie międzynarodowej. Obecnie pomimo swojej relatywnej potęgi, zgodnie z zasadami geopolityki, Polska nie jest mocarstwem ani regionalnym, ani sektorowym, ponieważ nie jest zdolna do narzucania swojej woli politycznej innym podmiotom, projekcji siły wojskowej oraz nie posiada możliwości skutecznego utrzymywania i poszerzania swojej strefy wpływów.
5. Ze względu na obecne postępowanie Federacji Rosyjskiej istnieje możliwość nawiązania współpracy wojskowej z państwami skandynawskimi celem przeciwdziałania powiększaniu rosyjskiej strefy wpływów w rejonie Morza Bałtyckiego oraz terenów państw bałtyckich. Istnieje również możliwość wykorzystania obecnego konfliktu rosyjsko-ukraińskiego do wzmocnienia bilateralnych relacji na osi Warszawa – Kijów. Odpowiednia sieć powiązań dwustronnych może w dużym stopniu przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa Polski.

Reasumując, argumentacja przytoczona w artykule, badania potęgometryczne oraz opracowane na ich podstawie wnioski w pełni potwierdzają hipotezę badawczą, że ekspansyjna polityka Federacji Rosyjskiej stanowi największe zagrożenie dla interesów państwa polskiego, aczkolwiek dysproporcja potęg może być równoważona poprzez współpracę międzynarodową.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Antczak-Barzan A., 2015. Potęga Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej. *Kwartalnik Bellona*, 2/2015 (681), Wojskowy Instytut Wydawniczy, 26-37.
- [2] Apanowicz J., 2002. *Metodologia ogólna*. Gdynia: Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu.
- [3] Barabanov M., 2010. *Nową Armia Rossiji*. Moskwa.

- [4] Bartosiak J., 2020. Pułapka Tukidydesa i dylemat bezpieczeństwa. Część 1 [online]. Strategy&Future. Dostępne pod adresem: <https://strategyandfuture.org/pulapka-tukidydesa-i-dylemat-bezpieczenstwa-czesc-1/> [dostęp: 6.06.2020].
- [5] BBN, 2020. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej [online]. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego. Dostępne pod adresem: <https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/>
- [6] Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf [dostęp: 7.10.2020].
- [7] Brązkiewicz D., 2010. Wojna rosyjsko-gruzińska. Kwartalnik Bellona, 1/2010 (660), 92-102.
- [8] Cieślak P. i Roslan G., 2012. Reforma Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej 2008-2011. Zeszyty Naukowe AON, 2, 187-200.
- [9] Cobel-Tokarska M., 2015. Europa Środkowa – dawne i nowe znaczenia. W: A. Firkowska-Mankiewicz, T. Kanasz, E. Tarkowska. Krótkie wykłady z socjologii. Kategorie, problemy, subdyscypliny. Warszawa: Wydawnictwo APS, 172-192.
- [10] Fukuyama F., 2000. Koniec historii i ostatni człowiek. Poznań: Z-sk i Spółka.
- [11] Joks M., 2017. Zagrożenia Bezpieczeństwa Europy w aspekcie europejskiej strategii bezpieczeństwa. Zeszyty Naukowe ASzWoj, 4 (109), 5-22.
- [12] Kissinger H., 2019. Dyplomacja. Warszawa: Wyd. Bellona.
- [13] Koziej S., 2010. Strategiczne środowisko bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego w okresie pozimnowojennym (skrypt internetowy). Warszawa.
- [14] Lach Z. i Skrzyp J., 2007. Geopolityka i geostrategia. Warszawa: Wydawnictwo AON.
- [15] Lach Z., 2014. Polska geopolityka w wymiarze subregionalnym. Przegląd Geopolityczny, 7, 9-36.
- [16] Madej A. i Świeżak P., 2020. Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej (tłumaczenie robocze) [online]. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego. Dostępne pod adresem: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/35_KBN_DOKTRYNA_ROSJI.pdf [dostęp: 12.10.2020].
- [17] Malon H., 1995. Postradziecka broń jądrowa. Warszawa: Wydawnictwo DBM.
- [18] Michalski W., 2019. Zagrożenia państw Europy Środkowo-Wschodniej w świetle konfliktu ukraińskiego. W: P. Mróz, Siły Zbrojne RP wobec wyzwań i zagrożeń XXI wieku. Warszawa: ASzWoj, 11-44.
- [20] MON, 2016. Strategiczny Przegląd Obronny 2016 - prezentacja pełnomocnika Ministra Obrony Narodowej ds. Strategicznego Przeglądu Obronnego. Warszawa: Ministerstwo Obrony Narodowej.
- [21] MON, 2017. Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa: Ministerstwo Obrony Narodowej.
- [22] Niedziński B., 2020. Brytyjski parlament ostatecznie przyjął ustawę o brexicie [online]. Polska Agencja Prasowa. Dostęp pod adresem: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C575267%2C>
- [23] brytyjski-parlament-ostatecznie-przyjal-ustawe-o-brexicie.html [dostęp: 15.01.2020].
- [24] Nye J., 1990. Bound to Lead: The Changing Nature of American Power. Basic Books.
- [25] OSW, 2008. Doktryna Miedwiediewa. Tydzień na Wschodzie nr 27.
- [26] OSW, 2010. Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej. Tydzień na Wschodzie.
- [27] Roslan G., 2015. Rosyjski model konfliktu. Kwartalnik Bellona, 1/2015 (680), 66-75.
- [28] Skrzyp J., 1998. Geostrategiczne położenie Polski. Warszawa.
- [29] Sułek M., 2011. Metodyka analizy geopolitycznej (na przykładzie potęgotetrii). Przegląd Geopolityczny, t. 3, 9-21.
- [30] Sułek M., 2017. O potęgotetrii i potęgotetrii [online]. Nowa Geopolityka. Dostęp pod adresem: <https://geopolityka.net/o-potegonomii-i-potegometrii/#ftn22> [dostęp: 04.11.2020].
- [31] Sykulisz L., 2014. Geopolityka. Skrypt dla początkujących. Częstochowa: Wyd. Naukowe Strategia.

- [32] Sykuliski L., 2015. Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych Jewgienija Messnera. *Przegląd Geopolityczny*, t. 11, 103-112.
- [33] Śmigieński R., 2006. *Osierocona armia. Założenia polityki obronnej oraz Siły Zbrojne Federacji Rosyjskiej w latach 1992-2004*. Warszawa: Wydawnictwo TRIO.
- [34] Tukidydes, 2004. *Wojna peloponeska* tłum. Kazimierz Kumaniecki. Wrocław.
- [35] Wrzosek M., 2014. Konflikt rosyjsko-ukraiński a zmiany w teorii prowadzenia działań militarnych. *Kwartalnik Bellona*, nr 4/2014 (679), 11-22.
- [36] Zdrodowski B., 2008. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, wyd. szóste. Warszawa: AON.

